

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE

I PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

Na osnovu člana 127 Statuta Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu i člana 128 Zakona o visokom obrazovanju, Nastavno-naučno veće na sednici održanoj 27. aprila 2016. godine, donelo je odluku da se obrazuje komisija za odbranu doktorskog rada.

2. Sastav komisije sa naznakom imena i prezimena svakog člana, zvanja, naziva uže naučne oblasti za koju je izabran u zvanje, datuma izbora u zvanje i naziv fakulteta, ustanove u kojoj je član komisije zaposlen:

prof. dr Julijana Vučo, redovna profesorka, Italijanski jezik, 14. jul 2010. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

dr Saša Moderc, vanredni profesor, Italijanski jezik, 15.05.2012., Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Danijela Đorović, docentkinja, Italijanistika, 17.05.2011, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

II **PODACI O KANDIDATU**

1. Ime, ime jednog od roditelja i prezime kandidata:

Nevena, Petar, Ceković

2. Datum i mesto rođenja (opština, grad, država):

25.07.1973. Beograd (Savski venac, Beograd, Srbija)

3. Datum odbrane, mesto i naziv master rada:

12.11.2007., Univerzitet u Udinama, *Difficoltà di apprendimento dell'italiano L2 da parte dello studente serbo*

4. Naučna oblast iz koje je stečeno akademsko zvanje magistra nauka:

Primenjena lingvistika, Italijanski kao drugi jezik

5. Akademsko zvanje:

Diplomirani filolog italijanskog jezika i književnosti - master (diploma je, na osnovu rešenja Univerziteta u Beogradu od 09.07.2008. godine, nostrifikovana kao diploma diplomskih akademskih studija sa zvanjem *diplomirani filolog italijanskog jezika i književnosti - master*)

III **NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE:**

“DISKURSNI MARKERI U GOVORNOJ PRODUKCIJI NA ITALIJANSKOM KAO DRUGOM JEZIKU“

IV **PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE:**

Doktorski rad kandidatkinje Nevene Ceković “DISKURSNI MARKERI U GOVORNOJ PRODUKCIJI NA ITALIJANSKOM KAO DRUGOM JEZIKU“ ima 382 strane.

Rad je organizovan u šest poglavlja, sadrži priloge, spisak tabela I obimnu literaturu od preko 500 bibliografskih jedinica.

U prvom delu, nakon uvodnih napomena kandidatkinja Ceković izlagala je o počecima i aktuelnom statusu proučavanja diskursnih markera u nauci o jeziku, definisanju ciljeva i metoda

ovog istraživanja. Razmotren je i širok dijapazon termina kojima se određuje predmet rada i na osnovu kojih se kandidatkinja opredelila za referentnu terminologiju upotrebljavanu u radu.

U drugom delu rada ponudila je postojeći teorijski okvir lingvističkih proučavanja diskursnih markera iz sinhronijske perspektive predstavljanjem odabranih, uticajnih pristupao markerima u relevantnoj literaturi vezanoj za engleski (Deborah Schiffirin, Bruce Fraser, Diane Blakemoore, Andreas Jucker i saradnici) kao i studija o diskursnim markerima u italijanskom jeziku (Monica Berretta, Gaetano Berruto, Luca Serianni i saradnici, Maurizio Dardano i Pietro Trifone, Emanuela Cresti, Elizaveta Khachaturyan).

Za referentni pristup za svoje istraživanje kandidatkinja Ceković odredila jepragmatički pristup koji su razradili Carla Bazzanella i saradnici, koji se pokazuje kao najcelovitiji ponuđeni opis markera u italijanskom jeziku. U ovom delu rada Cekovićeva diskutuje i o pripadnosti klasi, definicijama diskursnih markera, sintaksičkim, distributivnim i prozodijskim karakteristikama, funkcionalnim klasifikacijama, interakcionim funkcijama, metatekstualnim funkcijama i polifunkcionalnosti. Autorka rada postavlja osnove za odabir referentnog pristupa i daje opšte karakteristike, klasifikaciju i definicije markera korišćene u istraživanju. Kroz sumiranje razlika i sličnosti među prikazanim pristupima i s posebnim fokusom na razgovorni jezik, ukazala je na opšte odlike markera, njihovo razlikovanje od ostalih kategorija, vidove definisanja, opisivanja funkcija i klasifikovanja.

U trećem delu rada, uvidom u dosadašnje radove na ovu temu iz domena učenja/usvajanja engleskog i italijanskog kao drugog jezika, ponuđeni su empirijski okviri za izučavanje diskursnih markera u dugom jeziku. Analiza teorijsko-metodoloških pretpostavki tih istraživanja omogućila je sticanje uvida u njihov obim i dostignuća, ali i nedostatke, kako bi se koncipiralo dalje istraživanje. Izvršena je analiza prisustva markera u didaktičkim materijalima: otkrilo se u kom vidu i u kojoj meri su markeri prisutni u relevantnim udžbenicima za učenje italijanskog i donet je stav o tome da li se postojeći način prezentovanja ove građe, kao bitan faktor nastavnog procesa, može smatrati i odgovarajućim za uspešno usvajanje građe.

Četvrti deo teze predstavlja prikaz pilot-studije, koja je prvenstveno služila da se u užem obimu postavi temelj glavnog istraživanja i da se za njegovu primenu odabere ciljni nivo kompetencije u italijanskom kao drugom jeziku, ali i da se na osnovu dobijenih rezultata sugeriše potencijalni repertoar formi i funkcija markera u međujeziku. S tim u vezi, dat je detaljan opis korpusa na kome teza počiva (Korpus ITALSERB), kao i teorijskih i metodoloških pretpostavki

vezanih za njegovo formiranje (sistem transkripcije, elicitacije podataka, i dr.). Time je rad dobio multidisciplinarni karakter, jer suu njemu ukrštene pragmatičke, glotodidaktičke i korpusne perspektive.

U petom delu teze opisano je i analizovano eksperimentalno istraživanje upotrebe diskursnih markera u govornoj produkciji srbofonih studenata, koje se sastoji u primeni didaktičke intervencije fokusirane na diskursne markere u nastavi italijanskog kao stranog jezika naakademsom nivou. Uz opis relevantnih činilaca u postavci istraživanja (učesnici, instrumenti, procedure), prezentovani su rezultati dobijeni iz audio snimaka govornog materijala transkribovanog u skladu sa odabranim, odgovarajućim normama i pristupilo se njihovoj analizi kroz primenu kvalitativne metode sa elementima kvantitativnih metoda. Kandidatkinja Ceković iznela je osnove za postavku istraživanja, metodologiju, opisala učesnike, način prikupljanja podataka i ostale delove istraživačkog postupka koji se odnose na instrukcije, analizu podataka, neposredni *post-test*, *pre-test* i odloženi *post-test*. Opisala je rezultate kvantitativne analize, forme diskursnih markera kao i funkcije diskursnih markera. Opisani su i analizovani rezultati kvalitativne analize, forme i funkcije diskursnih markera, opšte karakteristike diskursnih markera u drugom jeziku, stavovi ispitanika.

Na rezultate i zaključke koji proizilaze iz te analize kandidatkinja Ceković je ukazala u završnom delu, gde su verifikovane polazne pretpostavke i ponuđene smernice za buduća istraživanja u ovoj oblasti. Kandidatkinja Ceković je u zaključku razmatrala zastupljenost diskursnih markera u nastavnom procesu, repertoar formi i funkcija diskursnih markera u međujeziku, efikasnost didaktičke intervencije i na kraju ponudila odgovore o ograničenjima istraživanja i smernicama za buduća istraživanja.

V VREDNOVANJE POJEDINIH DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE:

Empirijski deo rada počiva na pilot-studiji i istraživanju eksperimentalnog karaktera, čije uporište čini korpus transkribovane govorne (dijaloške i monološke) produkcije srbofonih studenata Katedre za italijanski jezik i književnost Filološkog fakulteta u Beogradu.

Prvi cilj rada sastojao se u skretanju pažnje na neophodnost sistematskog pristupa diskursnim markerima u didaktici italijanskog kao drugog jezika, naročito u pogledu senzibilizacije ključnih aktera nastavnog procesa o učestalosti i važnosti markera, kao i o njihovim mnogostrukim funkcijama u ciljnom jeziku. Polazeći od hipoteze da ovim elementima

nije posvećeno dovoljno pažnje u nastavnom procesu, u radu je izdvojen znatan broj udžbenika i silabusa italijanskog kao drugog jezika u kojima su oni eksplicitno tretirani, kao i identifikovane metode i tehnike pogodne za realizaciju sistematskog didaktičkog pristupa.

Drugi cilj tiče se pokušaja ustanovljavanja repertoara formi i funkcija diskursnih markera u međujeziku, kao i njihovog dovođenja u vezu sa nivoima znanja u italijanskom kao drugom jeziku.

Kandidatkinja Ceković je postavila sledeće hipoteze pretpostavljajući da:

postoji sekvencijalni redosled u usvajanju markera, da sa porastom kompetencije raste i obim različitih formi koje učenik upotrebljava, odnosno da je upotreba ovih elemenata na B2 nivou kompetencije (prema Zajedničkom evropskom okviru, Council of Europe 2001) svedena na ograničen broj formi, a da je od nivoa B2+ prisutna njihova raznovrsnost;

za razliku od učenika na nižem nivou kompetencije koji vlada veoma učestalim formama, učenik će na višim nivoima uspeti da ovlada i onim manje frekventnim;

sa porastom kompetencije učenik primerenije vlada markerima tj. bolje ih kontroliše i efikasnije koristi, praveći manje grešaka u njihovoj upotrebi. Imajući navedeno u vidu, u radu je utvrđen potencijalni repertoar konkretnih formi i funkcija u međujeziku učenika italijanskog, kao i postojanje korelacije između određenih formi ili funkcija diskursnih markera s jedne, i datih nivoa znanja u drugom jeziku (početnom, srednjem i naprednom), s druge strane, kao i nivo kompetencije u drugom jeziku pogodan za realizaciju ciljane didaktičke intervencije fokusirane na diskursne markere.

Potvrđivanje ovih hipoteza poslužilo je za opravdanje trećeg cilja, čiju okosnicu čini sprovođenje efikasne intervencije, s precizno utvrđenim formama i funkcijama diskursnih markera koji bi se uvrstili u nastavni proces na odgovarajućem, ciljnom nivou znanja. S tim u vezi, istražen je uticaj podučavanja diskursnih markera na polju govorne produkcije srbofonih studenata italijanskog kao drugog jezika, odnosno efikasnost longitudinalnog eksplicitnog okvira u podučavanju markera u poređenju sa odsustvom ciljanih instrukcija.

Na osnovu hipoteze da je davanje instrukcija delotvornije od izostanka instrukcija i fokusa na ciljne odlike drugog jezika, potvrđeno je da je eksperimentalna grupa ispitanika, podvrgnuta eksplicitnom inputu s fokusom na odabrane forme i funkcije markera u ciljnom jeziku, nadmašila kontrolnu, lišenu takvih instrukcija, upotrebom većeg broja i šireg obima formi diskursnih markera u svojoj govornoj produkciji. Analiza formi i funkcija markera upotrebljenih

od strane ispitanika, pokazala je da izlaganje eksplicitnom inputu fokusiranom nadiskursne markere doprinosi njihovoj primerenijoj upotrebi u okviru učenikove produktivne govorne veštine, odnosno da pozitivno utiče na kvalitet i kvantitet ovih razgovornih elemenata u produkciji ispitanika.

Završni deo rada sadržao je diskusiju o rezultatima empirijskog dela istraživanja i dokaze njihovog uporišta u teorijskim postavkama iz prve dve celine. U zaključcima, na osnovu analize svega iznetog, utvrđeno je da li su i u kojoj meri ispunjeni ciljevi predmeta.

VI SPISAK NAUČNIH I STRUČNIH RADOVA KOJI SU OBJAVLJENI ILI PRIHVAĆENI ZA OBJAVLJIVANJE NA OSNOVU REZULTATA ISTRAŽIVANJA U OKVIRU RADA NA DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Ceković, N., Radojević, D. (2015). Didattica con i corpora orali di italiano L2. In C. Ramsey-Portolano (ed.), *The Future of Italian Teaching: Media, New Technologies and Multi-Disciplinary Perspectives* (pp. 96-106). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Ceković, N. (2014). I segnali discorsivi nell'interlingua degli studenti universitari di italiano L2. *Italica Belgradensia*, 2, 93-110.

Ceković-Rakonjac, N. (2013). ITALBEG corpus parlato di italiano L2. *Italica Belgradensia*, 1, 336-348.

Ceković-Rakonjac, N. (2012). Ortografska transkripcija govornog korpusa ESNAKIT. U A. Vraneš, Lj. Marković, G. Alexander (prir.), *Digitalizacija kulturne i naučne baštine, univerzitetski repozitorijumi i učenje na daljinu*, vol. 3 (str. 163-182). Beograd: Filološki fakultet.

Ceković-Rakonjac, N. (2011). Različiti pristupi definisanju i opisu diskursnih markera. *Analiz Filološkog fakulteta*, 23(2), 133-153.

VII ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Zaključci se mogu definisati kroz nekoliko vidova zastupljenosti diskursnih markera u nastavnom procesu i kroz repertoar formi i funkcija diskursnih markera u međujeziku. Prvo istraživačko pitanje ticalo se nastojanja da se ustanovi u kojoj su meri diskursni markeri (u daljem tekstu DM) zastupljeni u nastavnom procesu vezanom za italijanski kao L2. Sagledan je

didaktički proces s raznih aspekata: referentnog evropskog dokumenta kakav je ZEO, postojećih silabusa, didaktičkih materijala kao izvora *inputa* kojem je učenik izložen, naročito značajnim priusvajanju u okruženju LS, ali i iz ugla nastavnika kao jednog od ključnih aktera ovog procesa, kako bi se pre svega uvidela sprega između pedagoških implikacija i način njihove realizacije kroz tretman DM u udžbenicima.

Utvrdeno je prisustvo DM u ZEO (Council of Europe 2001), u kontekstu diskursne kompetencije i skali vezanoj za koherenciju i koheziju. Analizovana je zastupljenost DM u silabusima za italijanski kao L2 u priručnicima iz glotodidaktike (ukupno njih 7) i ustanovljeno je da u velikoj većini nemapomena o ovim diskursnim elementima, da su uvršteni jedino u LoDuca (2006). Analizom 110 udžbenika za učenje italijanskog kao L2, objavljenih u nešto više od pola veka, Cekovićeva je otkrila da se svega 10% njih eksplicitno bave DM, kao i da su svion nastali u proteklih 10-15 godina. Slično je zaključeno i u vezi sa uticajem ZEO na Silabuse, budući da su oni u kojima se DM tretiraju takođe kreirani nakon 2001. godine. Ustanovljeno je da među ovim udžbenicima nema nijednog namenjenog početnom nivou kompetencije, što je u suprotnosti sa stavom kandidatkinje Ceković. Ustanovljeno je da ovi elementi i dalje ne slede uniforman modalitetsvrstavanja u postojeće odeljke unutar udžbenika, a u mnogima od njih predočavaju se usvega par vežbanja, najčešće u okviru samo jedne didaktičke jedinice.

Sporadične aktivnosti i izostanak sistematskog pristupa nisu, međutim, opštevažeći: izuzetak su, Bozzone Costa 2004; Bozzone Costa *et al.* 2013; Ghezzi, Piantoni i Bozzone Costa 2009; Fragai, Fratter i Jafrancesco 2010; LaGrassa, Delitala i Quercioli 2013. U njima se sledi tradicionalni obrazac Prezentacija – Praksa – Produkcija i to kroz različite, prezentacione, analitičke i produktivne aktivnosti, a među nastavnim tehnikama izdvaja se kao bazična povezivanje formi i funkcija markera (*form-function matching*), u svojim raznim varijantama, s tim da se kao pogodna za realizaciju sistematskog pristupa markerima ispoljavaju i druge (refleksija, *role-play*, dramatizacija i sl.). Ovi udžbenici predstavljaju primer uravnotežene frekventnosti i cikličnosti u tretiranju DM, čime se učeniku garantuje mogućnost sticanja progresivne kompetencije na ovom polju.

U nastojanju da sagleda viđenje nastavnika o DM u nastavnom procesu, autorka je anketirala 15 nastavnika italijanskog kao stranog u raznim institucijama u Srbiji. Gotovo svi anketirani nastavnici drže da DM treba podučavati, iako nisu složni u stavu na kom

nivou kompetencije treba uvoditi markere u nastavni proces. Preovladava mišljenje da je to potrebno činiti na svim nivoima kompetencije.

Zalažući se za uvođenje u udžbenike obrade DM, autorka smatra da su razlozi za to:

1. visoka učestalost markera u razgovornom L1, koja je u neskladu sa njihovom malom učestalošću u udžbenicima L2;

2. polifunkcionalnost markera, zahvaljujući kojoj učenik može zadovoljiti svoje jezičke potrebe koje se tiču upravljanja diskursom, njegovog strukturiranja, izražavanja stava prema tekucem diskursu, preuzimanja aktivne, koautorske uloge u nastanku, toku ili završetku interakcije, i dr.;

3. nalazi istraživanja koji ukazuju da se DM teško i kasno usvajaju u L2, što otkriva da učenikov put ka dostizanju dometa maternjeg govornika uključuje i postojanje prepreke u vidu DM, koju je moguće otkloniti potpomaganjem nastavnog procesa odgovarajućim materijalom za rad u učionici;

4. uvažavanje potreba učenika da bude izložen takvom *inputu* koji će mu omogućiti da kontrolisano vlada svojom govornom produkcijom i da u interakciji uzima aktivnu ulogu, prilagođenu okolnostima, odnosno da izbegne situacije u kojima bi zbog neadekvatne upotrebe markera mogao delovati neučtivo, neprikladno i nekomunikativno (npr. kao neko ko ne ume da se izbori za svoju reč i da je zadrži tj. ne zna za pravi trenutak i način da prekine sagovornika ili dopušta da ga drugi prekidaju);

5. uvažavanje stava nastavnika o neophodnosti prisustva DM u didaktičkom procesu, u kome ne treba da ostanu usamljeni i na margini teorijskih saznanja, uskraćeni za pomoć u didaktičkim materijalima.

Tražeći odgovor na drugo istraživačko pitanje, koje se tiče utvrđivanja repertoara formi i funkcija DM u međujeziku, kao i njihovog dovođenja u vezu sa nivoima znanja, posredstvom analize prethodnih studija na tu temu, kao i analiza sadržanih u pilot-studiji i glavnom istraživanju, kandidatkinja Ceković je utvrdila sledeće:

- opovrgla je hipotezu zasnovanu na nalazima prethodnih studija o odsustvu korelacije između funkcionalnih vrednosti DM i datih nivoa kompetencije, budući da u pilot-studiji i glavnom istraživanju nije našla da su sve evidentirane funkcije zastupljene u svakoj od pojedinačnih faza usvajanja;

- ustanovljeno je, na osnovu parcijalnih rezultata iz pilot studije, kao i glavnog istraživanja koji setiču porasta obima upotrebljenih funkcija pri prelasku sa B1 na više nivoe, da su ispravni nalazi koje iznosi Jafrancesco (2015) o porastu obima funkcija kroz nivoe kompetencije od A do C;

- nije moguće potvrditi stav koji iznosi Jafrancesco (2015) o potpunoj zastupljenosti funkcija na B nivoima, budući da to nije bio slučaj u pilot studiji i glavnom istraživanju, gde se došlo i do zaključka da je (ne) ispoljavanje određenih funkcija u korpusu u direktnoj vezi sa tipom analizovane interakcije od koje je on sastavljen;

- potrebno je u budućim istraživanjima preispitati repertoar i naročito sekvencijalnost funkcija u međujeziku koje nudi Jafrancesco (2015);

- rezultati potvrđuju hipotezu o ispoljavanju DM već u ranim stadijumima međujezika, što ide u prilog stavu kandidatkinje da DM treba uvoditi u nastavni proces i udžbenike još od najranijih nivoa učenja;

- rezultati glavnog istraživanja potvrdili su stavove da sa porastom kompetencije raste i obim različitih formi koje učenik upotrebljava i ukazali da se fokusiranim instrukcijama taj obim može dodatno uvećati;

- rezultati potvrđuju nalaze Carlsenove (2010) u osporavanju dosadašnjeg zaključka da se raznovrsnost formi DM javlja tek od nivoa B2+, budući daje upotreba šireg obima raznovrsnih formi markera prisutna u govornoj produkciji već na nivoima B1/B2;

- potvrđuju se kao ispravne tvrdnje prema kojima učenik na višim nivoima ovladava manje frekventnim formama u poređenju sa onim veoma učestalim na nižim nivoima;

- potvrđuje se validnost hipoteze da učenici na višem nivou kompetencije koriste veći broj složenijih leksičkih izraza u funkciji DM od učenika na nižim nivoima;

- na osnovu povećanja učestalosti i proširenja obima formi i funkcija do kojih je došlo sa razvojem kompetencije u glavnom istraživanju, potvrđuju se mišljenja da sa porastom kompetencije učenik primerenije vlada DM tj. da ih bolje kontroliše i efikasnije upotrebljava;

- nađena su delimična rešenja za očekivane markere na produktivnom nivou, ali da receptivno ovladavanje ostaje i dalje otvoreno pitanje.

Projektujući upotrebu DM po nivoima CEF-a, kandidatkinja je ponudila sledeće zaključke. Budući da u ispitivanim korpusima nivo A1 nije bio zastupljen, za njihovo preciziranje kandidatkinja se pre svega oslonila na rezultate istraživanja Giancalone Ramat 1993:

395, gde se navodi da se u inicijalnim fazama međujezika ispoljavaju oblici negacije, pozdravi, izrazi zahvalnosti. Tako su svoje mesto na ovom nivou zauzeli: *capito(?)*, *d'accordo*, *grazie*, *okay*, *prego*, *pronto!*, *scusa/scusi*, *e* i *sì* zajedno s glasnim pauzama *eeh* i *ehm* (zabeleženim u korpusu pilot-studije na A2, ali za kojeg nema razloga da ne budu svrstani već na ovaj nivo), kao i *no(?)* (zabeležen u istom korpusu na B1, a koji se, imajući u vidu i druge navode, npr. Andorno et al. 2003: 135, Consiglio d'Europa 2002: 39, može uvrstiti u ovu grupu), *eh ioh*.

Na nivou A2, autorka ističe da je potvrdila pretpostavke u vezi sa *anche i allora*, *ah* zatim *bene/be'/beh*, *certo*, *comesi dice*, *così*, *e*, *ma*, *mh(mh)*, *niente*, *poi*, *queste cose* i *secondo me*, *non (lo)* so i *peresempio*, a na koncu i *capisco*, *capisci?*, *ma (dai)!* i *permesso?*

U repertoaru nivoa B1, kandidatkinja Ceković smatra da svoje mesto nalaze: *come dire*, *dunque*, *un po'*, *sai* i *sa*, *come(?)*, *vediamo* i *vero?*, kao i *voglio dire* i čitav niz DM poreklom od glagolskih formi za koje tek treba potvrditi dapripadaju ovom nivou budući da nisu pronađeni ni u jednom od korpusa analiziranih u radu: *aspetta (un po')/aspetti*, *dimmi/dica*, *guarda/guardi/guardate*, *sapete, senti (un po')/senta/sentite*, *vedi/veda/vedete (un po')*. Osim ovih, kandidatkinja je u glavnom istraživanju identifikovala i sledeće DM: *ahah*, *alla fine*, *al primoposto*, *altre cose*, *come si chiama*, *davvero*, *diciamo*, *direi*, *eccetera*, *eh sì*, *è tutto*, *forse*, *insomma*, *mi sembra*, *neanche*, *niente di speciale*, *non so comesi dice*, *penso*, *per me*, *per niente*, *posso dire*, *prima di tutto*, *probabilmente, (qual)cos'altro*, *qualcosa così*, *specialmente*, *un pochino*.

Na nivou B2 nalaze se: *boh*, *ecco* i *proprio*, *cioè*, *nel senso*, *si dice così* i *quindi*, kao i niz markera zabeleženih u glavnom istraživanju, kao *ad esempio*, *ah sì*, *che altre cose*, *come ho detto*, *prima*, *così via*, *credo*, *non so cosa dire*, *non so come spiegare*, *per lo più*, *qualcosa del genere*, *simile*, *solo questo*, *veramente*. Forma *figurati* nije pronađena ni u jednom korpusu i trebalo bi je naknadno verifikovati.

Na nivou C1 identifikovani su *appunto*, *praticamente*, *certamente*, *che sarebbe?*, *devo ammetterlo*, *in che senso?*, *ovviamente*, *si può dire*, *perdere*, *per dire la verità*, *tutto sommato* i *infatti*), *magari* i *non ho capito*, *comunque*. Nivoom C1 obuhvaćen je i skup formi koje bi se uslovno mogle svrstati na ovaj nivo: *ah no*, *che ne so*, *come descrivere ...?*, *come no*, *come si chiamano?*, *cosa potrei dire*, *devo dire*, *generalmente*, *la cosa più importante*, *mah*, *naturalmente*, *nient'altro*, *niente di interessante*, *non l'ho sentito?*, *non mi posso ricordare*, *non so come tradurre*, *soprattutto*, *un poco*.

Nivo C2 u ispitivanom korpusu nije bio zastupljen, ali autorka na osnovu nalaza drugih autora predlaže sledeće: *capirai* i regionalne varijante markera *ciò, nè*.

Imajući u vidu da je još u pionirskim radovima (Brigetti & Licari 1987) ukazivano na potrebu za izradom inventara DM, te da su zatim i brojni drugi autori udecenijama koje su usledile skretali pažnju na problematičnost njihovog usvajanja i nastojali da ponude najčešće samo delove tog inventara, Nevena Ceković je doprinela formiranju takvog potencijalnog repertoara formi i funkcija DM u međujeziku, kao i njihove korelacije sa nivoima komunikativne kompetencije učenika, kako bi i ova pitanja bila razjašnjena i kako bi se postavio temelj progresivnom uvođenju DM u nastavni proces.

Uprkos izvesnim sumnjama u vezi sa time da li je moguće uspešno podučavati pragmatiku, rezultati do kojih je kandidatkinja Ceković došla u svom radu potvrđuju efikasnost takve didaktičke intervencije i idu u prilog njene veće delotvornosti u poređenju sa odsustvom ciljanih instrukcija. Pokazavši da je longitudinalnim eksplicitnim podučavanjem DM prema okviru Prezentacija – Praksa – Produkcija moguće uspešno i u značajnoj meri doprineti razvoju pragmatičko-diskursne kompetencije kroz veštinu govorne produkcije kod srbofonih studenata italijanskog kao L2 i ukazavši na vid takve intervencije koji se u ovom slučaju pokazao adekvatnim i izvršio pozitivan uticaj na kvalitet i kvantitetovih razgovornih elemenata u produkciji ispitanika, potvrđene su polazne pretpostavke.

Ovakva eksperimentalna istraživanja do sada nisu sprovedena na polju italijanskog kao L2, niti sa srbofonim učenicima, ali se, na osnovu analize rezultata sličnih studija o ostalim stranim jezicima, moglo pretpostaviti da će u predmetnom istraživanju eksperimentalna grupa (EG) nadmašiti kontrolnu grupu (KG). Analiza rezultata ukazala je i na neke od opštih karakteristika DM koje se kao i u italijanskom kao L1 ispoljavaju i u L2, kod obe grupe ispitanika: sintagmatska i paradigmatička polifunkcionalnost, varijabilnost kolokacije, ali i preferencija izvesnih funkcionalnih kategorija prema određenim pozicijama, podložnost markera primovanju, postojanje idiosinkratičkih preferencija u upotrebi određenih formi. Istraživanjem je utvrđeno da je EG, za razliku od KG, pokazala veću učestalost upotrebe DM, naročito na *post-testu*. Ipak, ovi kvantitativni rezultati moraju se s oprezom uzimati u razmatranje, budući da se ne mogu smatrati pouzdanim pokazateljem veće uspešnosti EG u odnosu na KG zato što, recimo, na kvantitet proizvodnje DM kod ispitanika mogu uticati efekat primovanja, zatim idiosinkratičke preferencije pojedinca ili njegova eventualna potreba za intenzifikacijom. Student ne

vlađava mešnije DM ukoliko učestalije koristi jednu formu ili funkcionalnu kategoriju markera (npr. onaj čiji diskurs obiluje jedino ispunjivačima). Štaviše, autorka rada veruje da uravnotežen prisustvo raznih formi i kategorija, a u zavisnosti od konteksta i tipa interakcije i uskladu sa njima, predstavlja jednu od garancija uspešnog vladanja DM, kao bitne komponente pragmatičko-diskursne kompetencije učenika.

Naporedno s uvećanjem obima formi bilo očekivano i uvećanje obima funkcija nakon instrukcionog perioda, do čega i jeste došlo ali ne samo kod EG već i kod KG, budući da su obe u istoj meri proširile obim funkcija. Ovakav nalaz navodi na zaključak da za obim funkcija nisu presudne instrukcije, već da je u direktnoj vezi sa tipom ispitivane interakcije. Drugačiji tip interakcije koji bi eventualno poslužio za testiranje (npr. simetrična) mogao da omogućiti ispoljavanje drugih funkcija, čak i onih koje su ovog puta izostale (zahtevanje pažnje, kontrola prijema, prekidanje, fatička funkcija od strane sagovornika), a koje autorka dovodi u vezu sa asimetričnošću testirane interakcije. U svakom slučaju, ovim radom su potvrđeni sve uvreženi stavovi u novije vreme da je tip interakcije izuzetno bitan faktor u upotrebi DM.

Pokazalo se da se najveća razlika u korist EG tiče obima formi: iako su obe grupe upotrebile isti broj različitih formi na *pre-testu*, na *post-testu* je EG taj broj uvećala jedan i po puta u odnosu na KG upotrebivši i veći broj niskofrekventnih formi, više jakopolifunkcionalnih markera i ispoljivši izraženiju idiosinkratičku upotrebu nego KG. Iz tog razloga, podučavanje velikog broja formi tokom instrukcionog perioda (više od 100) ispostavilo se kao pozitivna odluka. Kandidatkinja Ceković smatra da bi se mogli ostvariti još bolji rezultati kod učenika, time što bi se precizirao i suzio na optimum obim podučavanih formi (zajedno sa dužinom trajanja instrukcija), uz neizostavno prilagođavanje datom nivou kompetencija. U tom smislu repertoar ponuđenih formi mogao bi biti parametar od izuzetne koristi. Potvrđeno je saznanje o ranoj usvojenosti DM, te autorka u tom smislu ističe važnost podučavanja ovih elemenata još od najranijih stupnjeva učenja i usvajanja L2.

VIII OCENA NAČINA PRIKAZA I TUMAČENJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Kandidatkinja Nevena Ceković svojim doktorskim radom obuhvatila je značajnu temu koja otvara novo poglavlje u izučavanju pojava i odnosa u oblasti vezanoj za diskursne markere u italijanskom jeziku i njihovu ulogu u nastavi italijanskog jezika za srbofone govornike.

Veomazrelo i detaljno pristupila je analizi složene materije, pokazujući odlične sposobnosti formulisanja stečenih saznanja i formiranja jasnih, naučno zasnovanih zaključaka i stavova.

IX PREDLOG:

Pohvaljujući prilježan, kreativan i samostalan, inovatorski rad koji je doveo do rezultata koji će bitiznačajnouporišteudaljim analizamavezanimzaistraživanuoblast diskursnih markera i njihovu ulogu u nastavi italijanskog jezika, ističući vrline kandidakinje koje su se pokazale kroz sposobnost za sintezu i analizu bogate teorijske literature, poseban, jasannaučnistilizražavanja, sa zadovoljstvom predlažemo Veću Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu da rukopis pod naslovom “DISKURSNI MARKERI U GOVORNOJ PRODUKCIJI NA ITALIJANSKOM KAO DRUGOM JEZIKU” prihvati kao doktorski rad koji ispunjava sve uslove predviđene zakonom, a kandidatkinju Nevenu Ceković pozove na usmenu odbranu.

U Beogradu, 8. maja 2016.

Prof. dr Julijana Vučo, redovna profesorka
Univerzitet u Beogradu,
Filološki fakultet

Prof. dr Saša Moderc, vanredni profesor
Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

Prof. dr Danijela Đorović, docentkinja
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet